

Digitální středověk

Výraz, který výstižně pojmenovává epochu započatou v 80. letech minulého století, má překvapivou etymologii. *Digitus* je latinsky prst, palec, ukazováček. (*Digitalis* je rostlina náprstník.) Označení „digitální“ nesly nejprve hodinky, případně displeje, které neukazovaly údaje „analogicky“, tzn. ručičkami nebo jiným názorným způsobem, nýbrž pomocí cifer. Hodiny bez ručiček, které ukazovaly 11.55, nebo teploměr bez sloupce kapaliny, který ukazoval 36,7, připadaly před čtyřiceti lety lidem revoluční, lepší, módní. Zdálo se jim, že cifra je přímý, bezprostřední údaj, jaksi názornější než poměrové ukazatele kruhového nebo sloupcového diagramu. Výraz digitální se nabízel spíše ve smyslu ukazováček, ukazovátko, tedy ukazující přesně to, co má být procesem patření a vnímání osvojeno jako požadovaný údaj. Pravděpodobně bychom se dokázali účinně přít s názorem, že cifra je vůči našemu zraku vstřícnější než postavení ručiček. Kolik je hodin, přece z ručiček vyčteme dokonce i tehdy, když ciferník žádné cifry neobsahuje, ba dokonce rychleji než bychom přečetli ony cifry. Přesto se, paradoxně, bez logické a etymologické spojitosti, prosadilo označení „digitální“ pro vyjadřování veškerých údajů v ciferném zápisu. Kvantitativní údaje převedené do dvojkové, binární soustavy jedniček a nul, s nimiž se strojům tak lehce pracuje, už ztratily pro člověka názornost a srozumitelnost zcela. A můžeme si v nich ukazovat prstem nebo ukazovátkem, ale nevyčteme z nich nic.

Dnes umíme všechny informace digitalizovat a rozložené do cifer prohánět úžasnou rychlostí a v ohromném množství komunikačními vlákny a kanály, ač v této podobě je vlastně neumíme přečíst. Názornými se nám opět stanou díky mechanismům, které umí digitální informaci učinit opět viditelnou (případně slyšitelnou), tedy lidským smyslovým vnímáním osvojitelnou.

Ve starověku se takovou metodou efektivně zhuštěného záznamu informací stalo písmo (zvláště pak revoluční fénické písmo hláskové). A na konci středověku pak jejich distribuci urychlilo nové médium – papír potištěný hláskovým písmem. Dnes, v době digitální, končí epocha Gutenbergova, protože díky novým zapisovacím a zobrazovacím metodám ztrácí papír jako médium smysl.

Těsně před koncem papíru, sešitu a knihy však paradoxně spotřeba papíru roste. Máme sice poměrně dokonalé zobrazovací přístroje – monitory, displeje, na čtečkách knih už dokonce i „elektronický papír“ a „elektronický inkoust“. Ale máme taky tiskárny – a těm dáváme pokyn, aby svým laserovým paprskem barvou na papír přenesly to, co můžeme vidět na obrazovce. Proč to děláme? Asi proto, že je to tak snadné. Jen pár pohybů prstem... A zdánlivě levné. Pár korun. Jen kousíček lesa...

Hodně jsme si slibovali třeba od digitalizace státní správy nebo justice. Máme v paměti obraz rakouského ouřady zavaleného stohy spisů – a občana, ponížene žmoulajícího lejtro v ruce. Bylo nám slibováno, že úřady bude obíhat papír, ne občan. Teď už dokonce ani ten papír, jen bity online. Místo toho býváme svědky, jak úřad vyžaduje zaslání všeho mailem, k tomu dodání na CD – a ještě ve třech vytištěných kopiích. Kafkovský svět!

Šíření digitalizovaných informací v krátké době zásadně proměnilo výuku a studium, zejména na vysoké škole. Dostupnost učebnic, knih a časopisů v elektronické podobě ostře kontrastuje se středověkou, předgutenbergovskou univerzitní realitou. Proč tedy ale ve škole tiskneme i to, co je na webu či v datových úložištích? Zvyk, rutina, středověk v hlavě? To by se snad dalo očekávat u starých kantorů. Ale proč zběsile všechno tisknou i studenti? Že u mamky v práci je to zadarmo? Případně to tatka dotuje? Ano, to taky. Ale je ještě jiný důvod...

Když dnešní člověk čte na monitoru text, tak mu vpravo dole naskakují zprávy, kdo všechno je na chatu ve Facebooku. Těžko odolat. A přepnout na offline? To by bylo jako odpojit život udržující funkce na intenzivce. Jediná možnost je notebook zaklapnout a vzít pěkně papír do ruky.

Složku s papíry je navíc možno vzít do postele, vytáhnout ve vlaku nebo v tramvaji. Slunit se s ní na pláži či sedět na pařezu v lese. Nakonec i zmuchlat a hodit pod polštář. Namítl bych – to vše můžete s notebookem taky. Ano, ale poslední a nejpádňější argument pro papír je – tlustý fixový zvýrazňovač! A už to jede – neónově

žlutá, jedovatá zeleň, růžová jak z katalogu Barbie, a podtrhává se, a zaškrťává, a zvýrazňuje... a znehodnocuje...

Proč si lidé potřebují v textu ukazovat, jako prvňáčci? Je to známka slábnoucí gramotnosti? Nebo pomůcka k soustředění? Fixka jako digitus. Ve středověku měli ukazovátka, aby prstem neumazali drahé rukopisy. *Stylos*, *stilus* bylo původně písátko, rydlo, jímž se psalo do voskových tabulek. (Odtud slovo styl.) Židovští písmáci užívali zvláštní ručičku, jíž jedinou bylo možno dotknout se posvátných písmen jména božího. (Všimněte si, jak mají někteří lidé neuctivě prsty upatlaný monitor.)

A proč podtrhávat? Aby člověk věděl, až se bude vracet, co je podstatné. Ale bude se vracet? Není zvýrazňování jen vyprázdněný rituál pomáhající čtené vůbec vstřebat?

Podtrhávalo se vždycky. Dokonce se i psaly poznámky, na okraj, mezi řádky. To pro případ, že s knihou člověk chvíli žil, vracel se k ní, opakovaně hledal. Tence, tužkou. Barbar ovšem perem. Slušný člověk nakonec vše vygumoval, aby kniha mohla sloužit dalším. Anonymní čtenář knihy vypůjčené z knihovny se ovšem často něčím takovým nezdržoval.

ává epochu započatou v 80. letech minulého století, má překvapivou
rst, palec, ukazováček. (Digitalis je rostlina náprstník.) Označení „digitální“
: displeje, které neukazovaly údaje „analogicky“, tzn. ručičkami nebo jiným
roci cifer. Hodiny bez ručiček, které ukazovaly 11.55, nebo teploměr bez
l 36,7, připadaly před čtyřiceti lety lidem revoluční, lepší, módní. Zdálo se jim,
údaj, jaksi názornější než poměrové ukazatele kruhového nebo sloupcového
všel spíše ve smyslu ukazováček, ukazovátka, tedy ukazující přesně to, co má
osvojeno jako neukazovací údaj. Pravděpodobně bychom se dokázali účinně
ašemu z...
:iferník žádné...
ogické a etymologické spojitosti...
iferném zápisu. Kvantitativní údaje převedené do dvojkové...
a tak lehce pracuje, už ztratily pro člověka názornost a srozumitelnost zcela. A
m nebo ukazovátkem, ale nevyčteme z nich nic.

Dnešní člověk se už nezdržuje ani knihou, ani knihovnou, natož pak nějakým gumováním. Fixka stejně nejde erasovat. Na co taky? Počmárané papíry se prostě vyhodí.

Kdosi mi spočítal, že za jeden jediný můj výukový předmět studenti v průběhu semestru potisknou, počmárají a vyhodí 12 500 archů papíru. A takových předmětů mívám i deset.

Nedalo by se s tím něco dělat? Třeba nepodtrhávat, nezvýrazňovat a přečtené poskytnout následovníkům?

V každém případě se nám tím ale klade otázka: Kdo je barbar? Co je středověk? V čem spočívá pokrok?

Vladimír Šiler, 2012